

Rob Hufen Hzn schreef artikelen en boeken over de historie van, onder andere, Utrecht, Naarden, Zeist en Deventer en is Stadsgids in Utrecht.

De vergeten steen' in Tuindorp

Rob had al lange tijd het oog op een groot stuk natuursteen op de oostelijke oever van het 'Zwarte Water'. Toen een bouwvakker *) daar in november 2024 bouwcontainers plaatste, was die zo vriendelijk om 'de vergeten steen' door een arriverende kraanwagen te verplaatsen naar het Tuindorpmonumentje, met gedenkstenen uit 'de Godijn-bank', er vlakbij. Rob vertelt waarom hij dat belangrijk vond.

De Steen

*) medewerker Salvatore bij
De Steen.

'De steen lag op het punt waar het 800 jaar oude Veenderijkanaal 'Aqua Nigra' sinds ca 1961 bij het waterpompstation op de 'Sickeszsloot' uitkomt. Ik dacht toen, dat hij er misschien al lag sinds 1929, toen het oude woonbuurtje 'Het Haasje' gesloopt werd. Dat was genoemd naar de eerder daar vlakbij staande houtzaagmolen de Haas (1630-1848) en bevond zich 'dwars' over het tracé van de latere Kardinaal de Jongweg, tussen het 'Lubroveld en het later zo genoemde 'Majoor Bosshardt Plantsoen.

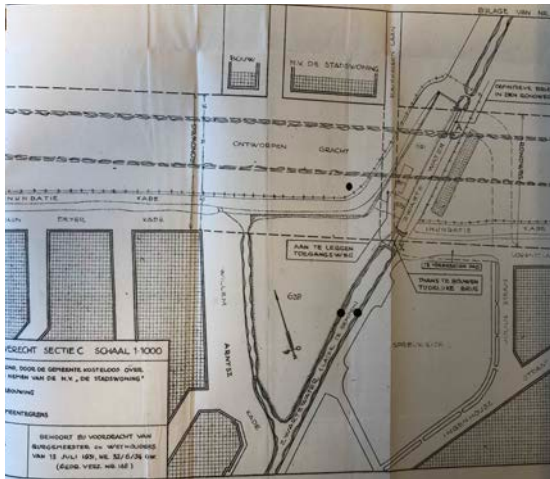
De steen in de strop

Het muurtje en de 'Stepping Stone'
naar het verleden

Het ging het mij intrigeren dat de *vergeten steen* aan één korte zijde een bewerkte lip heeft. Ik ging de mij biologerende steen als een ‘Stepping Stone’ beschouwen naar de gesloopte buurtschap *Het Haasje* ^{3b}, en het erna gebouwde Tuindorp.

Op de **tekening** (hieronder), van linksonder naar rechtsboven: Drie woningblokken a/d Adriaen Beyerkaade; de Hoofddijkse Wetering, die tot ca 1961 op 15 m van de gevels daarvan liep en eerder Inundatie- en Geniekade heette. Boven de zwarte stip in de bocht van de Hoofddijkse Wetering (óók te zien op de rechter foto), de nieuw te graven ‘gracht’, op ca. 14 m van de voortuinen van de Mr.Sickeszslaan. Hij werd later ‘Sickesz-sloot’ genoemd) en had op de tekening een breedte van 31 m. De totale werkbreedte tussen Tuinwijk en Tuindorp, ‘Rondweg’ genoemd, blijkt 85 m.

Foto's rechts en hieronder: De westkant van het buurtje 't Haasje. Rechts de Hoofddijkse Wetering, met de bocht naar het noorden en, achter het schuurtje geheel rechts, de Inundatie- of Geniekade die, langs de nieuwbouwhuizen (rechts op de foto), voortaan Prof. Lorentzlaan heet (ook op de volgende foto).

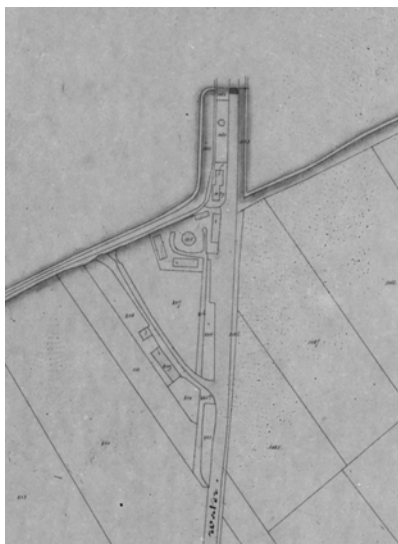

De Lorentzlaan toen (detail van de vorige foto)

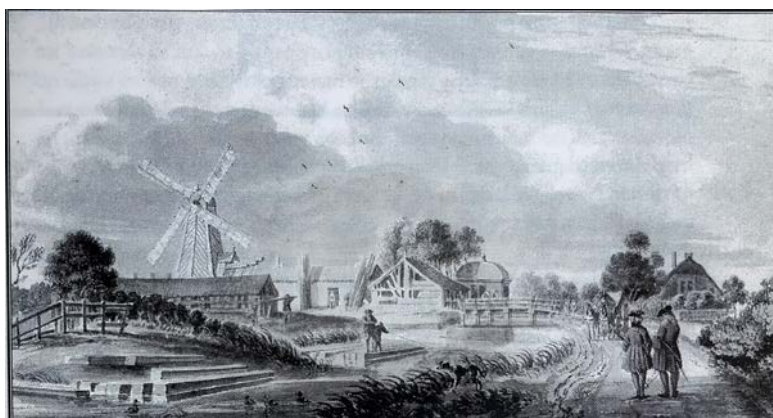

en nu

^b Genoemd naar de daar al in 1630 aanwezige zaagmolen de Haas (gesloopt in 1848), die aan de noordelijke stadsrand stond – ruwweg – in wat nu het Maj. Bosshardtplantsoen, bij de kardinaal de Jongweg is.

(2) Detail van een kadasterkaart dd. 7 Mei 1888 met kadastrale 'uitstulping' van Utrechts, noordgrens in Sectie A. 'Gem. Lauwerecht'. De cirkel in de scherpe hoek duidt op de molen.

Naar Maartensdijk gezien (het noorden). Links van het Zwarte Water molen De Haas. Onzichtbaar van Lnr R (achter molen en theekoepel) de Hoofddijkse Wetering, later 'Inundatiekanaal' genaamd. Rechts: Het Zaagmolenpad (thans prof. Fuchslaan). Geheel rechts: oostelijk van het Zwarte Water, de boerderij **het Haverland**'. (Jan de Beyer 1737. Ook toegeschreven aan J. Liender, ca 1739. HUA.)

Het Haverland.

In 1957 werd in het Utrechtsch Nieuwsblad, *over het Haverland gesteld*: 'Het landelijk panorama had de naam Haverland. Waarom is onnaspeurlijk'.¹

Bij mijn historische navorsingen voor het boek over 'Tuindorp', vier decennia later (2001), kwam ik tot het inzicht waardoor die naam ontstaan zal zijn en schreef er op de pagina's 12 t/m 14 over onder de kop: 'Van Havenland naar Haverland.' (fragment.)

'Na een niet geslaagde poging in 1670 om een Utrecht-Zuiderzeekanaal te graven, werd deze 'Door Gravinge' in 1720, grootscheeps, opnieuw publiek gemaakt en werden er enkele landkaarten van gedrukt. Een kaarsrechte Eemse Vaart zou, vanaf Spakenburg bij de Zuiderzee, via pakweg Baarn, Soestdijk en Maartensdijk, bij Utrecht in een grote Zeehaven uitmonden. De houtzaagmolen De Haas aan het Zwarte Water, een locatie iets ten ZW van - thans - de Mr. Sickeszlaan 1 te Utrecht-Tuindorp, zou daardoor pal aan de havenboorden staan; voor de tweede' (molen) 'zou men het Zwarte Water even moeten invaren. Het plan werd in zijn tijd als een vorm van 'bedrieglijke windhandel' gezien en er werd, in tientallen prenten en in toneelstukken, de spot mee gedreven.

Ik denk dat de plek van de beoogde haven, al snel Havenland genoemd werd; de locatie van een fantastisch project dat vele tongen los maakte ./ maar na het spaak lopen ervan een steeds onbegrijpelijker naam werd. (Nog in 1870 legde pastoor/deken Putman vast, dat in het 'Haveland' 88 katholieken' woonden.)' Een ontwikkeling, die laat zien hoe de herinnering aan het havenplan vervaagde en de naam *Havenland* in de loop der tijd in de spraak tot 'Haverland' verwerd.'

Detail van: 'Nieuwe en Nette Aftekening van .. Kaart, van ná 1830 waarop, het 'Haveland' aan de Hoofddijkse de Doorgravinge die er staat te Geschieden' etc. Wetering; de molen de Haas en het Zwarte Water staan. 1720. R.A.- T.A.

De molen De Haas werd omstreeks 1630 ‘op Utrechtse grond’ gebouwd, wat blijkt uit een in Maartensdijks gebied stekende opvallende uitstulping van de grens (t.p.v. thans, het waterpompgebouw). Het was daardoor ‘Utrechtse grond’ beschikbaar voor de molen en de noodzakelijke aanvoer- en manoeuvreer-watergang voor de bij de molen aangekomen houtvloten. Dat z.g. ‘Rijnse Hout’ was via een Hollandse haven afkomstig van een der enorme Höllander-flösse (vloten) uit Mannheim of Mainz (de molenaarswoning stond wel op Maartensdijks gebied).

‘Paltrok’

De molen was van het ‘Paltrok’model (genoemd naar een wijd uitstaande middeleeuwse cape), dat vrijwel altijd bij zaagmolens werd toegepast.

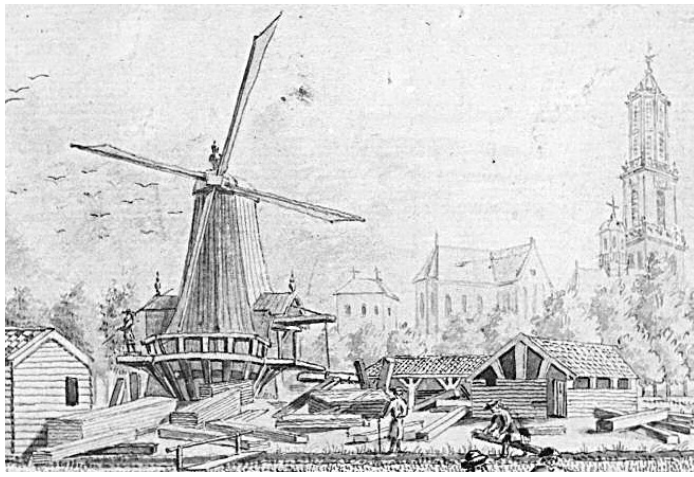
Bij zulke z.g. ‘onderkruiers’ werd de gehele molen van top tot teen, inclusief de zaagramen en de hijsarm, op de windrichting gedraaid. Dit bepaalde dagelijks, waar het zaagraam zich op de windroos bevond, en waar de boomstammen naar toe moesten worden gemanoeuvreed. Het gehele beweegbare molendeel was van eikenhout. Het fundament was een stevig gemetselde ‘ringmuur’, waarop overeenkomstig een cirkelvormige rail van eikenhouten platen lag, de z.g. ‘Rolring’, waarover de molen op vele houten rollen omgekruid werd.²

Gemetselde ringmuur, waarop de ringvormige ‘rolring’ ligt..

De hele molen (groen) staat op de in baksteen gefundeerde 'rolring'.

'Molen de Haas buyten Utrecht' (detail) vanuit het noorden naar Utrecht gezien. Door de windrichting stond de zaaginrichting die dag aan de stadszijde. D.Verryk (1750-1786). De Domkerk is als 'landmark' naar het Domkapittel (opdrachtgeefster?) onrealistisch nabij afgebeeld.

Beſchryving van een Waageſchot-Zaag-Moolen van ter zyde te zien; met zyn Muur in en boven de Grond.

Voor eerſt ziet men de Muur in zyn Opſtal onder de Moolen, die tot de Stuppeling in de grondt komt te ſtaan; ook iſhier boven op de Muur de Vloer en de Rollen daar op met de Rolring, en daar op den Overring, en daar op iſ verſeet de Kot-Balk met de Staart-of Koning-Balk, het welk hier vooren al iſ

Bestek van bouw zaagmolen, waarin een gemetselde muur wordt omschreven.

Sloop van de molen in 1848

De molen De Haas, Ao 1633, werd in 1848 gesloopt, maar het woonbuurtje dat er omheen ontstaan was bleef bestaan, met als naam 'het Haasje'. (Thans een noordelijk deel van het Maj. Bosshardtplantsoen; het Lubroveld en het stuk Kardinaal de Jongweg ertussen.)

1865. Het Zwarte Water met buurtschap 'Het Haasje' en het brugje ³ De witte paal markeert misschien de noordpunt van de Utrechtse uitstulping. ^d Het karrespoor is nu de Prof. L. Fuchslaan.

^d In het kadastrale leggerartikel uit 1833 van die uitstulping staan 6 bezittingen. 'Dirk van Veenendaal, Veehouder aan het Zwarte Water en melkverkoper te Utrecht' bezat er toen 'Huis, schuur en erf.' Zijn zoons verkochten die in 1889 aan 'n zekere Van Goudoever, maar bleven in die buurt wonen.

1914. Gezicht naar het zuiden, vanuit het Haasje, op (vLnr.R) de Molen a/d W. van Noortstraat; de Korenschoof; de Monica- en St. Josephkerk, de Openbare school a/d Draaiweg en de boerderij Ruimzicht a/d Quakeldijk (Mr. Tripkade W. zijde). Ant. Grollman 1914 fecit.

Sloop van het buurtschap omstreeks 1929

Na de bouw van Tuinwijk, omstreeks 1920 door verschillende partijen, sloopte de N.V. de Stadswoning van W. Godijn in 1929 de buurtschap 'Het Haasje' (en nabije gebouwen), dat aan de noordgrens van Utrecht, Maartensdijk instulpte. Godijn ging 'het eerste Tuindorp' bouwen (de drie middelste lanen).

H. Westland en NN Stijlaart en T. en J.D. Kamerbeek, waren in 1932-'33 schipper van zand en grind en woonden in het Haverland. Ze moesten vele tonnen zand leveren voor de verhoging van het 'Peil' van Tuindorp. Zij deden dat per schip (totdat de bouw van de Merelbrug dat onmogelijk maakte), en voerden waarschijnlijk in hun lege schuiten het puin van 'Het Haasje' af naar een stortplaats. Aanvankelijk via het Zwarte Water, maar door de blokkade daarvan door de bouw van de Merelbrug konden zij per schip maar tót-, en terug vanaf de Kleine Singel varen, en moest elk vervoer verder met vrachtauto's plaats vinden.

Buurtbewoner Jan-Bart Leyten attendeerde mij er recent op dat een aantal jaren geleden bij baggerwerkzaamheden de steen uit het Zwarte Water is gehaald en op de kant gedeponeerd. Dit is door hem meteen gemeld aan de afdeling Erfgoed van de Gemeente Utrecht. Een medewerker heeft de steen ter plekke bestudeerd en er een foto van gemaakt.

Ik acht het zéér aannemelijk, dat de 90 tot 100 kg zware Steen in 1929, tijdens mogelijke pogingen om hem, van de oever met de puinhoop aan boord van een zandschouw te brengen, al te water kan zijn geraakt, waardoor niet eens sprake is geweest van 'transport'. (Noot over deze getuigenis: ⁴⁾)

W. Godijn t.o. een gesloopt deel van het Haasje t.p.v. (nu) de Sjollemalaan 2 met achter hem: (zie foto rechts).

Het 'Haasje' ten zuiden van het huidige Lubroveld. Aan het Zwarte Water

De ruïne van het 'Het Haasje'

De Vergeten Steen

Toeschrijving

De 'vergeten steen' heeft een aanzienlijke omvang en gewicht en er ontbreken boutgaten in.¹ Hij heeft bovendien een, met een profiel versierde, lip. Dit alles lijkt erop te wijzen dat hij geen bouwdeel was van een van de ter plekke voorkomende sober ontworpen agrarische gebouwen, of van de inundatie-inlaten; de schutten; van een door de Genie in 1815 naar de molen gebouwde stenen brug of van de twee houten bruggen.

Pilastervoet ingangspartij

Gevelpilaster

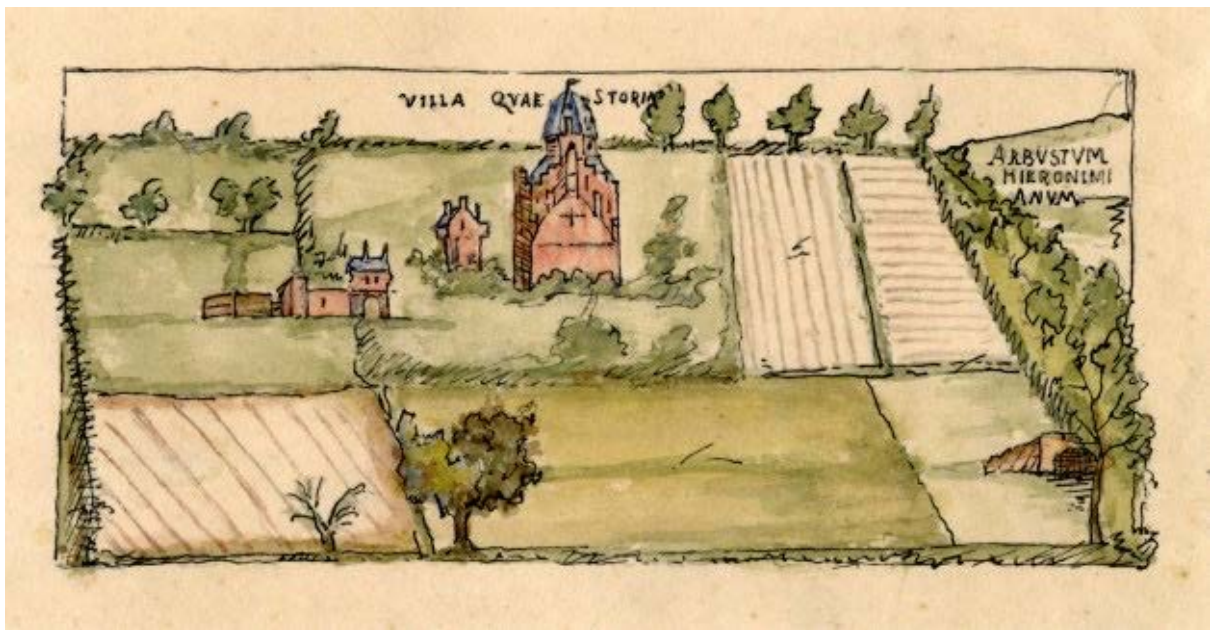
Detail gevelpilaster ca. 1840

Hij lijkt op een basement van een gemetselde gevelpilaster van een meerlaags woonhuis.⁴ Zo'n gebouw is thans in het, bijna een eeuw geleden gesloopte buurtschapje, 'Het Haasje' nog moeilijk aanwijsbaar, ware het niet dat.....

Buitenhuis: Op een oude kaart van Utrecht uit 1541 ligt, *in de hoek die de Hoofddijk en zijn Wetering met het Zwarte water vormt*^e, de villa of hofstede van de rentmeester der Domeinen Pieter de Clerck, in 1582, getekend door advocaat en historicus Arnout Buchelius (1565-1641). De villa is later misschien gereduceerd tot de hofstede 'Het Haverland.' Zie de afbeelding van die hoeve, 'Anno 1737', tevens molenaarswoning, met theekoepel, rechts op pag. 4. Als 'De Steen' voor de dáár afgebeelde woning 'een maatje te kolossaal' is ^{zie pag 1, afb. 1a,} komt de Villa Quaestoria zèlf misschien meer in aanmerking als herkomstplek van De Steen.

⁴ Zie 'Extra informatie' v.a. pag. 13

^e Nu: Het verlengde van de Adriaen Beyerkaade t.p.v. halverwege de noordrand van het Maj. Bosshardtplantsoen. Het kan gaan om de 'Villa Quaestoria Hieronimi Anum'. Vertaling: *Hieronimus' zoektocht naar Arbustum, de oude man.*

Gezicht op het landhuis en omringende terrein bij het Zwarte Water te Utrecht (kopie uit 1904)

Tegenover de plek aan het Zwarte Water, waar ik later *De Steen* bestudeerde, werd begin jaren zestig een waterpompstation gebouwd en circa acht jaar later een betonnen fietsbrug.

De mensen in Het Haverland

Feitelijk moest al het voorgaande tot stedelijke vooruitgang leiden. Maar het beschrijft ook een proces van verlies van vertrouwde woonomgeving van de mensen die er toen woonden; Families als: de Greef, Van Goudoever, Groeneveld, Huiden, Kool, Van Maarseveen, Nieuwenhuizen, Van Oostendorp-de Groot, Oostveen, Uppelschoten, Snel, Van der Tol, Van Veenendaal (van 1833 tot ná 1933), Verheul, Van der Wurff en vele anderen. Sommige woonden er al heel lang.

Bart Oostendorp, met zijn vrouw Mien, en dochters Jaantje (links) en haar twee zusjes die op de boerderij Zeldenrust groot kwamen, omstreeks 1898.

Jaan trouwde met Gert de Groot (ca. 1920). Zij namen de boerderij over en moesten in 1934 de sloop ervan verdragen. De gepachte behuizing stond op waardevolle grond, waar 'snelle' zakenmensen een betere bestemming voor wisten en 'dus' werd er een 'project' op ontwikkeld. Men vindt zulke pachters later weer terug op andere plekken: met een paar koetjes aan de Gageldijk; in de Achterwetering; in Vleuten, et cetera....

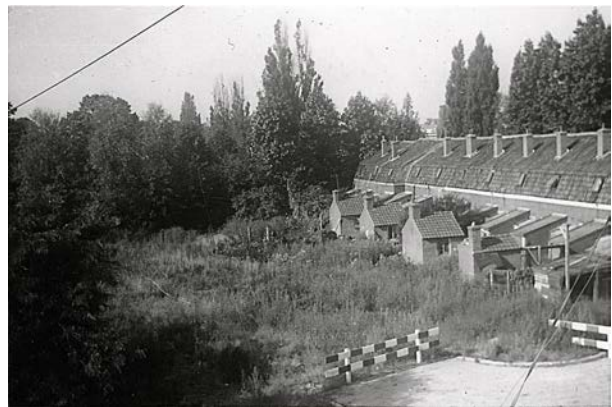

.....maar Gert en Jaan († 1952) begonnen, met resterend land en een nieuwe veestal 'over het spoor', in de nieuwe wijk een melkzaak aan de Prof. Sjollemalaan 7. De kinderen Wim, Bart, Mien en Ries (en links een nichtje) van Gert en Jaan in juli 1934 bij de in sloop zijnde boerderij. Op de achtergrond de pas opgeleverde woningen van het halve huizenblok aan de Mr. Sickeszlaan. Foto's Fam. De Groot.

Van de twee blokken van ca. 10 en 12 arbeiderswoningen, aan de aan de Fuchslaankant) van het Zwarte Water moest één blok vóór 1930 wijken. Ze waren beide bouwkundig zeer eenvoudig toegerust. Ze werden in het laatste kwart van de 19e eeuw, aan de oostzijde van het 'Zwarte Water' gebouwd. Het tweede, het laatste restant van *Het Haverland*, met diepe moestuinen erachter, stond meer zuidelijk, dwars over het tracé van de latere Kardinaal de Jongweg. Dat heeft het onder de naam 'Het Haverland' nog dertig jaar langer uitgehouden. Het lag 25 cm lager dan Tuindorp en had veel nadeel van de Inundatie in 1945.

Het 'gespaarde' blokje van Het Haverland'.

De moestuinen achter. Hier is sinds 1961 de 'doorsteek' van de Juliusstraat naar de Prof. L.Fuchslaan (afgebakend met hekken).Foto: Dr. A. van .Hulzen vanuit zijn woning a/d H.F. v. Riellaan 3

Hannes van Dijk, 89 jr (L, *1850) laat zijn tuin zien. (Foto: Henk.Kronenburg).

Willem de Greef.

Kees Kool in 1945.

Kees, Aaltje, Metje en ?Kool op het ijs op het Brede Water langs de Ezelsdijk.

De woning van Hendrik en Belia Kool, op nr. 4 van het rijtje, had nog omstreeks 1950 een bedstede tussen twee woonvertrekjes. Buiten was een poepdoos die op een beerput loosde. De vier kinderen sliepen op zolder, waar ook de uien te drogen hingen en de aardappels werden opgedaan.

Een deel van de bewoners werkte bij de tuinders in het Haverland. Misschien arbeider Willem de Greef ook, want die droeg een zwart zijden hovenierspetje en 's zondags in een oor een gouden ringetje, zoals toen wel vaker te zien was bij boeren en hoveniers. Hij haalde ook schillen op, en overleed 18-11-1948.⁵

De Godijnbank.

In 1934 richtte Willem Godijn directeur van N.V. de Stadswoning, 'bouwer van Tuindorp', in het 'Godijnpark' in Maartensdijk, een monumentale bakstenen zitbank op, met drie herinneringsstenen erin. Eén 'eerste steen'; de tweede met een afbeelding van St. Maarten (Stadspatroon van Maartensdijk én Utrecht) en de derde met een tekst over de zeer gewaardeerde bouwers. De nieuwe wijkvereniging 'schonk' die steen aan de Stichter.

Willy van Kesteren (3 jr) legde in 1934 de 1e steen voor de Godijnbank ^f Godijn (ML) en Burg. v.d. Voort van Zijp (MR)

Rob op de Godijnbank op schoot bij zijn moeder, 1950. Achter zijn broertje met bal de Godijn-lovende steen.

Rob's kleinzoon op de 'Stepping Stone' bij de gedenkstenen uit de Godijnbank (Jan. 2025)

^f Willy deed dat onder grote belangstelling. Links achter haar (kleine gestalte met hoed) de Joodse huisarts L. Frijda, bouwer Willem Godijn (met overall en hoed) en R. (m wandelstok) Burg. C. van der Voort van Zijp.

Godijns troetelsteen werd na WOII kaal gehakt, gezien de keuze van de NSB-leden Godijn voor hun arbeid voor de bezetter aan een onderzeeboothaven in Rovanimie in Finland. De wijk ging op 1-1-1954 met 7678 inwoners over naar Utrecht. De Godijnbank werd afgebroken en de gedenkstenen werden in een nieuw muurtje met vlaggenstok gemetseld. (Verzetsman Bommer, wiens vrouw op de hoek een sigarenwinkel dreef waarachter zij woonden, hees er tot zijn dood op feest- en herinneringsdagen de Nederlandse vlag.⁴

Afbeelding St. Maarten met bedelaar

De gemeente verzorgt een informatietegel bij het Tuindorp-muurtje en de 'Stepping Stone', met een QR-code waarmee passanten dit verhaal met foto's over 'Het Haasje' en Tuindorp kunnen lezen.

¹ 'Extra editie' UN bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van wijkvereniging 'Tuindorps Belang' in 1957.

² De gegevens over de constructie van Paltrokmolens en de foto ervan (groen) zijn geheel ontleend aan 'Het. Amsterdamsche Wapen, Paltrok Wagenschotzager te Amsterdam 1650-1862', www.penterbak.nl, Amsterdam.

³ Foto beschikbaar gesteld door Rudo den Hartog, auteur over de kunstschilder A. Mollinger.

⁴ De heer Leyten deed zijn verhaal in reactie op de gemeentelijke convocatie, waarmee ik alle aanwonenden voor, o.a. de feestelijke ingebruikneming van de QR Code, uitnodigde.

Aanvullende informatie over molen 'De Haas' en het buurtschapje 'Het Haasje' Historische vondsten winnen ná onderzoek aan belang door ze steeds opnieuw 'tegen het licht' te houden. Het afstand doen van eerdere veronderstellingen hoort daarbij.

1. Paltrok houtzaagmolen De Haas

In het industriegebied de Zaanstreek stonden in de 19^e eeuw meer dan 1000 molens⁵ Ook in andere gebieden stonden en staan nog steeds molens. Verschil van types en varianten op bouwdetails komen voor. De houten korenmolen 'de Zaanplatte' in Ruinen (Drente), heeft 'achtkantstijlen' (verticale staanders in het houten achthoekige skelet, dat vloeren, maalwerk en de kruisende kap draagt). Die rusten in een bakstenen onderbouw op steunberen, die ook naar buiten uitgemetseld zijn. Daarop zou 'onze' steen niet op hebben misstaan.

‘De Zaandplatte’: Steunbeer binnen

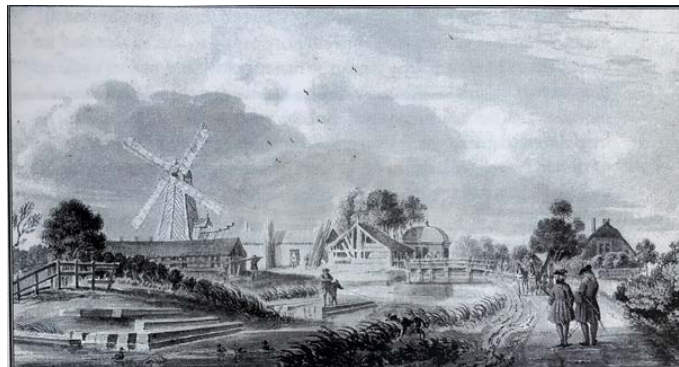
Steunbeer buiten

Vernieuwde peulstenen te Nauerna, Zaanstad

Bij de molens ‘De Koperslager’ te Zaandijk en ‘De Paauw’ te Nauerna (Zaanstad, NH, rechterfoto) rusten de achtkantstijlen op z.g. ‘peulstenen’, blauw-hardstenen platen die op afzonderlijke steunberen liggen. ‘Onze steen’, is wèl beduidend forser. De gepensioneerde provinciale molendeskundige stelde, dat bij houtzaagmolens ‘nooit’ sprake was van het gebruik van natuursteen. De *Vergeten steen* vond ‘dus’ kennelijk géén toepassing bij houtzaagmolen de Haas. Ik trof hem aan, tegenover de vroegere plek van die molen aan de overzijde van de kruising van het Zwarte Water en de Hoofddijkse Wetering, vlakbij het gesloopte buurtschapje en waar de -veronderstelde- molenaarswoning ‘*Het Haverland*’ stond (daar is in de jaren 1960 het waterpompgebouw gezet). De steen zou echter uit een ander gebouw in de nabijheid kunnen komen.

2. **De Theekoepel.** De Steen zal niet zijn toegepast bij de theekoepel (boven het [^] bij de afbeelding hieronder). Het gebouwtje had zo’n fors bouwdeel waarschijnlijk ook niet nodig;

^

3. Hetzelfde geldt voor de **boerderij ‘Zeldenrust’** van de fam. De Groot. De bouwvaard ervan is tamelijk eenvoudig (op het tracé van de Kard. de Jongweg, t.h.v. de Regentesselaan; Gesloopt in juli 1934).

Op de tekening hierboven en de foto linksonder (beide op wegtracé Kard.de Jongweg): Boerderij 'Zeldenrust' van Gert en Jaan de Groot a/d **Inundatiekade** met Hoofddijkse Wetering. De weide naar het noorden a/d achterzijde (rechts) werd Regentesselaan. Het echtpaar behield weiden 'over het spoor' en begon een zuivelwinkel (a.d. Prof. Sjollemalaan 7). Rechtsonder sloopfoto 1934: erachter het tweede ½ blok aan de Mr. Sickeszlaan in aanbouw.

4. Militair gebied; Inundatie. De steen lijkt ook niet toegepast bij een der stenen bruggen. In **1815** werden voor de brug naar de Houtzaagmolen 'De Haas' door de militaire Genie nieuwe gemetselde landhoofden ontworpen. Uit de tekeningen daarvoor blijkt niet het gebruik van natuursteen. (Bewaring door Het Utr. Archief.) De betrokkenheid van de Genie, bevestigt dat de *Hoofddijkse Wetering*, toen tot Inundatiekanaal bestemd was en een militair object was.

5. Houten bruggen: De steen vond ook geen toepassing bij de bouw van de houten 'Gele-' en 'Witte brug', die daar in de jaren 19 dertig zijn gelegd. Er was geen natuursteen toegepast (gesloopt ca. 1969);

Foto 1 hierboven, vanuit het Zd. Oosten: De geheel houten 'Gele brug' over het Zwarte Water, die ca. 90 m zuidwestelijker lag, dan de plaats van 'De Vergeten Steen'. Foto 2, hieronder Op de achtergrond (LO) de twee torens van de St. Paulusbasilica. (Gesloopt in 1994. Foto's ca. 1963 door Leo van Uffelen, 1949-2016).

Foto 2. De 'Gele brug' vanuit het Zd. Westen

6. De schutten. Toepassing van De Steen vond ook niet plaats bij **deze stuwen**, die de waterstand in de Wetering en het Zwarte Water reguleerden. Het dáárbij toegepaste natuursteen kende géén versieringen, zoals aan één van de twee korte zijden van de *Vergeeten Steen*, die met een half 'ojief' bewerkt is. Hardsteen toepassing mèt versiering is bij dergelijke bouwsels niet gebruikelijk en de steen heeft geen boutgaten of roestplekken van metaal.

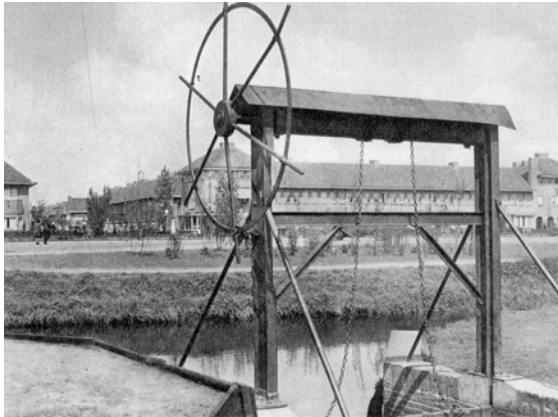

Foto vanuit het zuiden, een schut in een zijstroom van de Hoofddijkse Wetering (tevens Inundatiekanaal) op de hoek van de A. Beyerkade en de W. Arntskade.

Dezelfde schut (boven de struik) v.u. het noorden met rechts de 'Witte Brug' over de Wetering en op de bloemenstal 'van Haasjes' (What's in a Name) op de hoek van de A. Beyerkade en de W. Arntskkade.

7. 'De Steen' resteert waarschijnlijk ook niet van één van de, al besproken twee blokken kleine **arbeiderswoningen**, die bouwkundig ook zeer eenvoudig waren toegerust.

8. Inundatie-kolken; De steen is niet toegepast bij de **in- en uitlaatkolken** t.b.v. de onderwaterzetting van het gebied. (om toegang door een vijand te voorkomen). Op de plek van het huidige waterpompstation bij het Lubroveld, legden Frans-gezinde patriotten in 1787 al enkele aarden versterkingen aan; de gronden rondom zouden dienen ter 'innondation'. Dit gebeurde nog in 1945, hetgeen alle laag gelegen oudere woninkjes en de tuinen in dit gebied trof.

Inundatie inlaat (Aquarel links 1934 door K. Roelants) langs de Hoofddijkse Wetering; twee waterstroompjes met een dijkje ertussen, ten noorden van (thans) de Juliusstraat 9. De schuur stond in de moestuin van het perceel Haverland 3. Inlaten zijn er om het instromen van inundatiewater op een gewenste plek te laten verlopen, om erosie ter plaatse van een willekeurige in- of uitstroom tegen te gaan. Rechts: De Hoofddijkse Wetering op foto. (C. de Ruiter,*1943.)